

Εργασία για το σχολείο

ΠΗΓΗ 1

Γράφει ο Χρήστος Σούλης στο υπόμνημά του προς τις Ιταλογερμανικές Αρχές Κατοχής: "... Εκ των ανωτέρω καταφαίνεται πόσον αδικαιολόγητοι είναι αι φωνασκίαι και αι προσπάθειαι της αλβανικής και της ιταλικής προπαγάνδας, αίτινες και επιζητούν να παραστήσουν την Ήπειρον ως αλβανική χώρα και πόσον κακάς υπηρεσίας προσφέρουν εις τους Αλβανούς της Ηπείρου, τους Τσάμηδες, προσπαθούντες να ενσπείρουν την διχόνοια μεταξύ αυτών και των Ελλήνων..."

Βεβαίως ο συγγραφέας του υπομνήματος ε γνώριζε πολύ καλά ότι την εποχή που το συνέταξε οι Τσάμηδες της Θεσπρωτίας σε συνεργασία με τον ιταλικό και γερμανικό στρατό κατοχής είχαν ξεκινήσει έναν απηνή διωγμό εις βάρος του ελληνικού στοιχείου με δολοφονίες Ελλήνων Θεσπρωτών, λεηλασίες περιουσιών, εμπρησμούς κ.λπ. και σαν να μην έφταναν όλα αυτά, οι δυνάμεις κατοχής προέτρεψαν και καθοδήγησαν τη μικρή αυτή μειονότητα να συγκροτήσει ακόμα και "κυβέρνηση των Τσάμηδων της Θεσπρωτίας" με "πρόεδρο της κυβέρνησης" τον περιβόητο Μ. Ντίνο, η οποία συγκρότησε και επέβαλε αλβανική διοίκηση κατά τη διάρκεια της κατοχής και καθοδηγούσε την περίφημη νεολαία των Τσάμηδων "Μιλίτσια" και τα συγκροτημένα ένοπλα τμήματα, εναντίον του ελληνικού πληθυσμού.

Μετά την κατάρρευση της Ιταλίας το 1943 οι Αλβανοί συνεχίζουν τον πόλεμο κατά των Ελλήνων και κατά των συμμάχων. Αφού ο στρατός τους, ως ιταλικός στρατός, διελύθη, οργάνωσαν εθνικιστικές ομάδες, τις περίφημες "Μπαλ Κομπετάρ", και μέσα από αυτές συνεργάζονται πλέον με τους Γερμανούς κατά των συμμάχων.

Στα Ιωάννινα συγκροτούν ειδικό σώμα με γερμανική στολή. Σε αυτό συμμετέχουν και Αλβανοί Τσάμηδες ως αδελφοί Αλβανοί. Από κοινού συνέχισαν τους απηνείς διωγμούς στη Θεσπρωτία και τη Β. Ήπειρο. Το επίσημο όργανο της φιλογερμανικής κυβέρνησης των Τιράνων ομολογεί με περηφάνια ότι η συνεργασία αυτή Γερμανών - Αλβανών - Αλβανοτσάμηδων προκάλεσε τον εμπρησμό 25.000 σπιτιών και δημιούργησε 100.000 αστέγους κατά τις επιχειρήσεις του Φεβρουαρίου του 1944 (εφημερίς "Bashikimi Kombit" 14-3-1944).

Μετά την απελευθέρωση, οπότε εγκαταστάθηκαν στη Θεσπρωτία οι ελληνικές Αρχές (Μάρτιος 1945), κινήθηκε η διαδικασία υποβολής μηνύσεων από ιδιώτες από τις υπηρεσίες ασφαλείας κατά πολυάριθμων μουσουλμάνων Τσάμηδων για όλες τις αδικοπραξίες τους κατά την περίοδο της κατοχής, καθώς και για συνεργασία με τον εχθρό, ως δοσιλόγων.

Το Ειδικό Δικαστήριο Δωσιλόγων Ιωαννίνων, με την υπ' αριθ. 344/23-5-1945 απόφασή του καταδίκασε ερήμην 1.930 μουσουλμάνους Τσάμηδες, πολλούς από τους οποίους με την ποινή του θανάτου.

Η ακίνητη περιουσία των Αλβανών-Τσάμηδων έχει απαλλοτριωθεί από το ελληνικό Δημόσιο. Σύμφωνα με το Β.Δ. 2185/52 καθώς και με το ν. 2781/54 η αγροτική τους περιουσία, ως γεωργικοί και κτηνοτροφικοί κλήροι, παραχωρήθηκε σε ακτήμονες, η δε αστική τους περιουσία στις πόλεις και τα μεγάλα χωριά εκποιήθηκε απευθείας ή με δημοπρασίες σε αστέγους. Έτσι, έκλεισε οριστικά το κεφάλαιο αυτό που ταλάνισε για μεγάλο χρονικό διάστημα μια περιοχή.

Σήμερα στη Θεσπρωτία δεν ζει κανένας Αλβανός Τσάμης.

Α. Παπαδόπουλου, ό.π., σσ. 116-117

ΠΗΓΗ 2

Η Τσαμουριά είναι η περιοχή της Ηπείρου μεταξύ της λίμνης του Βουθρωτού και του στόμιου του Αχέροντα, εκτεινόμενη ανατολικά έως τους πρόποδες του βουνού Ολύτσικα. Η περιοχή, εκτός από μικρό τμήμα που περιήλθε στην κατοχή της Αλβανίας, ισοδυναμεί με την ελληνική Θεσπρωτία. Αξίζει να σημειωθεί δε ότι το όνομα “Τσαμουριά” δεν είναι ούτε αλβανικό ούτε τουρκικό. Αποτελεί παραφθορά του Θυαμουριά (μεσαιωνικό όνομα της Θεσπρωτίας) από τον τοπικό ποταμό που στην αρχαιότητα λεγόταν Θύαμις και σήμερα Καλαμάς.

Η υπόθεση των μουσουλμάνων που κατοικούσαν στην περιοχή αυτή, την “πατρότητα” των οποίων διεκδικεί η Αλβανία, έλαβε διαστάσεις δυσανάλογες με την αριθμητική τους υπόσταση (ουδέποτε ξεπέρασαν τις 20.000) την εποχή της κατάρτισης της Συνθήκης της Λωζάνης και συγκεκριμένα στις 19 Ιανουαρίου 1923. Την ημέρα αυτή, κατά τη σύνοδο της υποεπιτροπής για την ανταλλαγή των πληθυσμών, ο αντιπρόσωπος της Ιταλίας, Τζεζάρε Μοντάνα, παρατήρησε ότι οι “Αλβανοί της Ελλάδας” πρέπει να εξαιρεθούν. Η ιταλική εισήγηση σημειώθηκε προς επίρρωση ανάλογων αλβανικών αιτιάσεων που είχαν αρχίσει να ακούγονται λίγα χρόνια νωρίτερα, σε συνδυασμό με ισχυρισμούς περί “καταπίεσης του μουσουλμανικού πληθυσμού της Ηπείρου από τις ελληνικές αρχές”.

Το θέμα των Τσάμηδων συζητήθηκε στην 27η Σύνοδο του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών (10-20 Δεκεμβρίου 1923) η οποία αποφάσισε να το προωθήσει για εξέταση στη Μεικτή Επιτροπή, που σύμφωνα με τη Σύμβαση για την ανταλλαγή ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών, η οποία υπογράφηκε στη Λωζάνη στις 30 Ιανουαρίου 1923, ήταν υπεύθυνη για το χειρισμό ...

Μετά από έντονες διπλωματικές ζυμώσεις η τουρκική κυβέρνηση αποδέχθηκε ελληνική πρόταση για εγκατάσταση 5.000 Τσάμηδων στο έδαφός της και κοινοποίησε την απόφασή της στην κυβέρνηση της Αθήνας μέσω του Έλληνα επιτετραμμένου στην Άγκυρα, Ιωάννη Πολίτη. Στο μεταξύ όμως, στην Αθήνα είχε σημειωθεί πραξικόπημα που έφερε στην εξουσία τον στρατηγό Θεόδωρο Πάγκαλο. Οι απόψεις του νέου πρωθυπουργού σχετικά με τις ελληνο-αλβανικές σχέσεις ήταν σαφείς: “Για την Ελλάδα, η Αλβανία αποτελούσε φυσικό οχυρό έναντι οποιαδήποτε από Βορρά επίθεσης”.

Γρήγορα η ελληνο-τουρκική συμφωνία για τη μετανάστευση των Τσάμηδων κατέστη κενό γράμμα. Η ελληνική κυβέρνηση συμφώνησε στην εξαίρεση των

μουσουλμάνων της Ηπείρου από την ανταλλαγή των πληθυσμών και συγκεκριμένα, στις 16 Ιανουαρίου του 1926, ο υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Λ. Κανακάρης - Ρούφος δήλωσε ότι παραιτείται από το δικαίωμα να ζητήσει αναχώρηση των μουσουλμάνων της Θεσπρωτίας.

Σταδιακά το μουσουλμανικό αυτό στοιχείο που απολάμβανε όλα τα αστικά και θρησκευτικά δικαιώματα από το ελληνικό κράτος απέβη όργανο της φασιστικής ιταλικής προπαγάνδας, που με τη σειρά της εξυπηρετούσε τις εδαφικές φιλοδοξίες της Ρώμης για προσπέλαση στο Ιόνιο και τα δυτικά παράλια της Αδριατικής ...

Και η αλβανική κυβέρνηση όμως, υπό την καθοδήγηση της Ρώμης, συνέχιζε τις παραστάσεις για δήθεν καταπίεση των Τσάμηδων, ζητώντας παράλληλα την επίσημη αναγνώρισή τους ως "εθνικής μειονότητας" από την Ελλάδα. Η ελληνική αντίδραση στην Κοινωνία των Εθνών υπήρξε έντονη με το αιτιολογικό ότι οι Τσάμηδες ήταν Έλληνες πολίτες και η προβολή της Αλβανίας, ως προστάτιδας δύναμης του πληθυσμού αυτού, αποτελούσε κατάφωρη ανάμειξη στα εσωτερικά της Ελλάδας και αμφισβήτηση του δικαιώματος της εθνικής κυριαρχίας. Τελικά στην όγδοη σύνοδο του Ιουνίου 1928, η Κοινωνία των Εθνών συντάχθηκε με την ελληνική άποψη. Παρόλο όμως που η Αλβανία κατάφερε να εξαιρέσει τους μουσουλμάνους της Τσαμουριάς από την ελληνο-τουρκική ανταλλαγή πληθυσμών, δεν μπορούσε πλέον να θέτει το ζήτημα της μεταχείρισής τους από τις ελληνικές αρχές.

Στη διάρκεια του ελληνο-ιταλικού πολέμου και της περιόδου της κατοχής, οι Τσάμηδες πήραν μέρος (στο πλευρό των δυνάμεων του Άξονα) σε εγκλήματα κατά του ελληνικού πληθυσμού της περιοχής. Οι Ιταλοί πρώτοι οργάνωσαν ένοπλα σώματα Τσάμηδων που προέβησαν σε σωρεία αξιόποινων πράξεων. Μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας το Σεπτέμβριο του 1943, η βρετανική συμμαχική αποστολή στην Ήπειρο επιχείρησε να έρθει σε συνεννόηση με τους Τσάμηδες στην Ήπειρο για να τους στρέψει εναντίον των Γερμανών. Αυτοί όμως αρνήθηκαν και επιδόθηκαν σε νέες βιαιότητες εναντίον του χριστιανικού στοιχείου, που επιβεβαιώνονται και από εκθέσεις Βρετανών αξιωματικών στα επίσημα αρχεία πολέμου του Foreign Office ...

Την άνοιξη του 1944, στο πλαίσιο των επιχειρήσεων εναντίον των Γερμανών στην Ήπειρο, κρίθηκε αναγκαίο από τη βρετανική συμμαχική αποστολή να καταλάβουν οι δυνάμεις του Ζέρβα τις ηπειρωτικές ακτές της Πάργας που ελέγχονταν από τους Τσάμηδες, προκειμένου να διευκολυνθεί ο εφοδιασμός του ΕΔΕΣ με πλοιάρια από την Ιταλία. Στις επιχειρήσεις αυτές πολέμησαν ξανά στο πλευρό των Γερμανών ένοπλα σώματα Τσάμηδων, ιδιαίτερα στις περιοχές της Πάργας, της Παραμυθιάς και της Ηγουμενίτσας. Από τα βρετανικά αρχεία φαίνεται καθαρά ότι οι Τσάμηδες πολεμούσαν μαζί με τους Γερμανούς εναντίον του ΕΔΕΣ και των συμμάχων. Η συμμαχική αποστολή διέταξε τον Ζέρβα να διαλύσει τα σώματα αυτά για να διευκολυνθούν οι επιχειρήσεις κατά των Γερμανών, που οπισθοχωρούσαν προς την Αλβανία. Αν και ο επικεφαλής του ΕΔΕΣ, παρόλα αυτά, εγγυήθηκε δημόσια ότι η ζωή και η προσωπική περιουσία των Τσάμηδων θα γίνουν σεβαστές, οι τελευταίοι προτίμησαν, ως

εγκληματίες πολέμου, να αναχωρήσουν μαζί με τους Γερμανούς στην Αλβανία. Υπολογίζεται ότι 16-18.000 Τσάμηδες πέρασαν εκείνη την εποχή σε αλβανικό έδαφος. Σήμερα στην Ήπειρο δεν υπάρχουν Τσάμηδες ενώ τίθεται θέμα επιστροφής των περιουσιών τους και πολύ περισσότερο των απογόνων τους, δεδομένου ότι εκκρεμούν χιλιάδες καταδίκες για εγκλήματα πολέμου σε βάρος του ελληνικού πληθυσμού της Θεσπρωτίας ...

Οι όροι “Τσαμουριά” και “Τσάμηδες” εισέβαλαν στην ελληνική επικαιρότητα τα τελευταία χρόνια μετά τις αλληπάλληλες σχετικές δηλώσεις Αλβανών επισήμων. Τα Τίρανα ξέθαψαν μια παλαιά υπόθεση για να τη χρησιμοποιήσουν σαν μοχλό πίεσης στις διαπραγματεύσεις τους με την Ελλάδα. Σήμερα καλλιεργούν και προβάλλουν ένα ανύπαρκτο πρόβλημα με στόχο την εξισορρόπηση της πίεσης που δέχονται λόγω της ελληνικής μειονότητας στην Βόρειο Ήπειρο. Το θέμα αυτό ρυθμίστηκε οριστικά στο τέλος της γερμανικής κατοχής και δεν υπάρχει τίποτα σήμερα που να δικαιολογεί την “επανασυζήτησή” του.

Βαλκάνια: Από το διπολισμό στη νέα εποχή, σσ. 193, 195, 197-198

ΠΗΓΗ 3

Ο αριθμός των Τσάμηδων που παρέμειναν στην Ελλάδα είναι αρκετά προσδιορισμένος από τις πηγές. Οι Μουσουλμάνοι της Ελληνικής Ηπείρου ανέρχονταν την 11 Ιουνίου 1925, σύμφωνα με τους απεσταλμένους της ΚΤΕ, σε 20.160 άτομα, εγκατεστημένα σε 63 οικισμούς. Από αυτούς, οι 2.993 είχαν ήδη κριθεί ανταλλάξιμοι και είχαν εγκαταλείψει την Ελλάδα, πριν από την παρέμβαση της ΚΤΕ, και συνεπώς 17.167 είχαν παραμείνει στην Ήπειρο. Ο αριθμός αυτός ελάχιστα αφίσταται των επισήμων ελληνικών εκτιμήσεων στη διάρκεια του Μεσοπολέμου. Πράγματι, σύμφωνα με την απογραφή του 1928, στην Ελληνική Ήπειρο κατοικούσαν 17.008 Αλβανόφωνοι Μουσουλμάνοι, 8.593 άντρες και 8.415 γυναίκες. Δώδεκα χρόνια αργότερα, τον Αύγουστο του 1940, οι Μουσουλμάνοι της Ελληνικής Τσαμουριάς ανέρχονταν, σύμφωνα με το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, σε 18.109, επί συνόλου 65.074 κατοίκων του νομού Θεσπρωτίας, δηλαδή έφθαναν σε ποσοστό 28% περίπου του όλου πληθυσμού του νομού. Η εκτίμηση αυτή προηγείται κατά δύο μήνες της επίσημης απογραφής του πληθυσμού, η οποία πραγματοποιήθηκε την 16η Οκτωβρίου 1940, δώδεκα μόλις ημέρες πριν την κήρυξη του πολέμου. Σύμφωνα με αυτήν, στην Ελλάδα κατοικούσαν 16.890 Μουσουλμάνοι έχοντες την αλβανική ως μητρική γλώσσα ...

Οι Τσάμηδες, και κυρίως οι φυγάδες, έχουν συγκροτήσει ισχυρές αλυτρωτικές οργανώσεις, με προεξάρχουσες την “Τσαμουριά” και τον “Πατριωτικό Πολιτιστικό Σύλλογο των απανταχού Αλβανοτσάμηδων”, οι οποίες πιέζουν για το δικαίωμα επανεγκατάστασής τους στα “πατρώα εδάφη” και την οικονομική τους αποκατάσταση. Πρόκειται για μια ομάδα που ο ακτιβισμός της της επιτρέπει να διαδραματίζει ρόλο δυσανάλογα σοβαρότερο από τον αριθμό της, του οποίου εξάλλου ο ακριβής προσδιορισμός παραμένει δυσχερής.

Ο Ελληνισμός της Αλβανίας, επιμ. Θ. Βερέμη, Θ. Κουλουμπή, Η. Νικολακόπουλου, Πανεπιστήμιο Αθηνών, ΕΛΙΑΜΕΠ, σ. 37

Με βάση τις πηγές και τις πληροφορίες του σχολικού σας εγχειριδίου να απαντήσετε στα εξής:

- α) Κάτω από ποιες συνθήκες δημιουργήθηκε αλβανική μειονότητα στην Ελλάδα;
- β) Ποια ήταν τα αισθήματά της έναντι του ελληνικού κράτους;
- γ) Ποιοι επωφελούνταν από την ύπαρξή της και με ποιες σκοπιμότητες;
- δ) Να διερευνήσετε τα αίτια της εισήγησης των Ιταλών για εξαίρεση των Τσάμηδων από την ανταλλαγή (ελληνοτουρκική συμφωνία, 30-1-1923).
- ε) Να παρουσιάσετε τη δραστηριότητα των Τσάμηδων από το 1926 έως το 1945.
- στ) Γιατί δεν υφίσταται σήμερα μειονότητα Τσάμηδων στην Ελλάδα;

Εργασία για το σχολείο

ΠΗΓΗ 1

Εθνολογική σύσταση του ορθόδοξου ποιμνίου της Αλβανίας

Η εθνολογική σύσταση του ορθόδοξου αλβανικού ποιμνίου είναι ιδιαίτερα ανομοιογενής και διακρίνεται σε τέσσερις κατά βάση φυλετικές εθνότητες.

Η πρώτη εθνότητα είναι η ελληνική που διαμένει πρωτίστως στις περιοχές Αργυροκάστρου, Δελβίνου, Αγ. Σαράντα και Χιμάρας και δευτερευόντως σε όλη σχεδόν την αλβανική επικράτεια.

Η δεύτερη εθνότητα είναι αυτή των Βλάχων ή Κουτσοβλάχων που διαμένει κατά κύριο λόγο στην περιοχή της Κορυτσάς, ομιλεί την βλαχική ή κοινώς την κουτσοβλαχική διάλεκτο και χαρακτηρίζεται από φιλελληνική κατά πλειοψηφία συνείδηση. Στους Κουτσοβλάχους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχε ήδη αναγνωρισθεί ο χαρακτήρας της εθνότητας με δικαίωμα ίδρυσης σχολείων και εκκλησιών "Ιραδέ", δηλαδή διάταγμα του Σουλτάνου του 1905 ...

Η τρίτη εθνότητα είναι η αλβανική, εγκατεσπαρμένη σε όλα τα μέρη της Αλβανίας.

Η τέταρτη, τέλος, εθνότητα είναι η σλαβική, που διαμένει στην περιοχή του Πόγραδετς.

Παρ' όλες τις εθνολογικές διαφορές, το ορθόδοξο ποιμνιο παρουσιάζει αρραγή πνευματική ενότητα, όπως αυτό αποδείχθηκε και από την ανάδειξη του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου τον οποίο σύσσωμο αγκάλιασε από την πρώτη στιγμή της άφιξής του στην Αλβανία.

Όταν μάλιστα συζητήθηκε το θέμα της εθνικότητας του Ιεράρχη, οι ορθόδοξοι της Κορυτσάς συγκέντρωσαν 80.000 υπογραφές με το αίτημα της παραμονής του Εξάρχου στην Αλβανία ως ποιμενάρχη της ορθόδοξης Εκκλησίας.

Πρόκειται για ένα σημαντικό παράδειγμα πνευματικής ενότητας ενός εθνολογικά ανομοιογενούς ποιμνίου.*

Ο Ελληνισμός της Αλβανίας, ό.π., σσ. 152-153

ΠΗΓΗ 2

Διεθνής κατοχύρωση της θρησκευτικής ελευθερίας από τα κείμενα της ΔΑΣΕ
Η διεθνής κατοχύρωση των θρησκευτικών ελευθεριών σαν βασικό ανθρώπινο δικαίωμα προκύπτει από τις δεσμεύσεις των χωρών-μελών που αποδέχθηκαν τις αποφάσεις της Κοπεγχάγης τον Ιούλιο του 1990. Ειδικότερα, οι μειονότητες έχουν το δικαίωμα ίδρυσης και διατήρησης Ιδρυμάτων, Οργανώσεων και Ενώσεων θρησκευτικού χαρακτήρα ...

Το πρόσφατα απορριφθέν σχέδιο συντάγματος της Αλβανίας (6-11-94) εξεδήλωσε τις αληθινές προθέσεις της κυβέρνησης αναφορικά με την Ορθοδοξία και το πρόσωπο του ορθόδοξου ποιμενάρχη κ. Αναστασίου. Ειδικότερα, η διάταξη του άρθρου 36, § 3 που όριζε ότι "η ελευθερία προβολής της θρησκείας δεν μπορεί να περιοριστεί πλην των εξαιρέσεων που προβλέπει ο νόμος για τη διασφάλιση της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας τάξης κ.λπ." επιχειρούσε στην πράξη να νομιμοποιήσει αυθαίρετες ενέργειες των αρχών εις βάρος της Ορθοδοξίας, όπως για παράδειγμα η απαγόρευση της περιφοράς του Επιταφίου τη Μεγάλη Παρασκευή του 1994 για λόγους δημόσιας τάξης και κυκλοφορίας.

Σχετικά με το πρόσωπο του Αρχιεπισκόπου κοινή ήταν η διαπίστωση ότι η διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 7 του απορριφθέντος σχεδίου Συντάγματος που όριζε ότι "οι αρχηγοί των μεγάλων θρησκευτικών κοινοτήτων πρέπει να είναι αλβανικής υπηκοότητας, γεννηθέντες στην Αλβανία και με μόνιμη κατοικία σ' αυτήν τα τελευταία 20 χρόνια", δεν αποσκοπούσε σε τίποτε άλλο παρά μόνο στην απομάκρυνση του κ. Αναστασίου από τον αρχιεπισκοπικό θρόνο.

Η αποδοκιμασία του εν λόγω Συντάγματος από τον αλβανικό λαό, δε συνεπάγεται αυτόματα και την αλλαγή στάσης της Κυβέρνησης. Συνεπώς προβάλλεται για μια ακόμα φορά επιτακτικά, η ανάγκη συνταγματικής κατοχύρωσης των θρησκευτικών ελευθεριών και πεποιθήσεων, όπως αυτές κατοχυρώνονται στα κείμενα της ΔΑΣΕ και των άλλων διεθνών συνθηκών τις οποίες ήδη η Αλβανία έχει επικυρώσει.

Ο Ελληνισμός της Αλβανίας, ό.π., σσ. 174, 176-177

* Η Ορθόδοξη Εκκλησία περιλαμβάνει "όλους τους ορθόδοξους πολίτες του σύγχρονου αλβανικού κράτους: Αλβανούς, Έλληνες, Βλάχους (Αρουμούνους) και Σλάβους". Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος, Διεθνές Συμπόσιο "Eastern Orthodoxy Post - Community World", βλ. Επετηρίδα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής '94, ΕΛΙΑΜΕΠ, 1994, σ. 111.

ΠΗΓΗ 3

Την 3-3-1993 η αλβανική Βουλή ψήφισε το Νόμο 506 για τις “Βασικές Ελευθερίες και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα” (Fundamental Freedoms and Human Rights) ...

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει το άρθρο 26 του Νόμου, το οποίο αναφέρεται στα δικαιώματα των Μειονοτήτων. Το άρθρο προβλέπει: “πρόσωπα που ανήκουν σε μειονότητες απολαμβάνουν, χωρίς διάκριση και ισότιμα ενώπιον του νόμου, τα Βασικά Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ελευθερίες. Έχουν δικαίωμα να προβάλουν, διατηρήσουν και αναπτύξουν ελεύθερα την εθνική, πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική τους ταυτότητα, να διδάξουν και να διδαχθούν στη μητρική τους γλώσσα, να ενωθούν σε οργανώσεις και συλλόγους για την προστασία των συμφερόντων και της ταυτότητάς τους. Η εθνικότητα καθορίζεται βάσει των διεθνών αποδεκτών κανόνων.

Η αλβανική κυβέρνηση, στην προσπάθειά της να ανοίξει το δρόμο για την πλήρη ένταξη της χώρας στην ευρωπαϊκή κοινωνία και τη διεθνή αποδοχή της Αλβανίας ως δημοκρατικής χώρας, προσχώρησε στις 4-10-1991 στη Διεθνή Συμφωνία για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, καθώς και στη Διεθνή Συμφωνία για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα.

Την ίδια περίπου περίοδο άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους στην Αλβανία οι πρώτες οργανώσεις-ενώσεις που ιδρύονταν με σκοπό να αγωνιστούν για την παρακολούθηση και προώθηση θεμάτων σχετικών με την κατάσταση των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων. Έτσι, τον Ιανουάριο 1991 ιδρύθηκε η οργάνωση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Βασικές Ελευθερίες, η οποία το Μάρτιο 1992 έγινε μέλος της Διεθνούς Ομοσπονδίας του Ελσίνκι και μετονομάστηκε σε Αλβανική Επιτροπή του Ελσίνκι. Λίγους μήνες αργότερα ιδρύθηκε ο Σύνδεσμος Πρώην Πολιτικών Κρατουμένων, ενώ στις αρχές του 1992 και πριν από τις εκλογές του Μαρτίου ιδρύθηκε ο Σύλλογος για Ελεύθερες Εκλογές και Δημοκρατική Παιδεία.

Ένα από τα πιο σημαντικά βήματα στην κατεύθυνση του ευρωπαϊκού προσανατολισμού και της θεμελίωσης ενός δημοκρατικού κράτους με σεβασμό των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων έκανε η Αλβανία με την εισδοχή της στη ΔΑΣΕ, έχοντας δηλώσει εγγράφως ότι αποδέχεται την τελική πράξη του Ελσίνκι, τον Χάρτη των Παρισίων για μια νέα Ευρώπη και όλα τα άλλα επίσημα κείμενα της Διάσκεψης καθώς και τις δεσμεύσεις και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτά ...

Ο Ελληνισμός της Αλβανίας, ό.π., σσ. 289-290

Η ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας είναι δυνατό να ξαναβρεί το δυναμισμό και την αίγλη που τη διέκρινε στο παρελθόν με την κατοχύρωση των τυπικών και ουσιαστικών δικαιωμάτων που αφορούν στον τομέα των θρησκευτικών ελευθεριών, όπως καθορίζονται στα πλαίσια της ΔΑΣΕ: Η πίεση προς την Αλβανία για προσήλωση στις αρχές της ΔΑΣΕ, σε συνδυασμό με την οικονομική συνεργασία, είναι δυνατό να αποδώσει στο μέλλον θετικά αποτελέσματα; (“πίεση” μέσα κυρίως από τις δυνατότητες που προσφέρουν οι διεθνείς δεσμεύσεις για τις μειονότητες, ώστε η Αλβανία να κατοχυρώσει και νομοθετικά και στην πράξη τα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας που διαβίει στο έδαφός της).

Εργασία για το σχολείο

ΠΗΓΗ

Η εικόνα της Ελλάδας μέσα από τα αλβανικά ΜΜΕ

Η προσπάθεια σκιαγράφησης της εικόνας της Ελλάδας μέσα από τα αλβανικά ΜΜΕ καταλήγει γρήγορα στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα, παρά την ιδιότητά της ως γειτονικής χώρας υποδοχής Αλβανών μεταναστών και προσφύγων, παρέχουσα επιπλέον στην Αλβανία τεράστιες ποσότητες επισιτιστικής βοήθειας, είτε αμιγώς ελληνικής είτε κοινοτικής (όπως π.χ. η επιχείρηση “Πύρρος” με αντικείμενο τη μεταφορά κοινοτικών αλεύρων), είναι δυστυχώς απούσα από τα αλβανικά ΜΜΕ.

Στα πλαίσια λοιπόν μιας πολιτικής μη προβολής δεν ανακοινώθηκε πουθενά ότι η Ελλάδα edώρισε στην Αλβανία μεγάλες ποσότητες τροφίμων, οι οποίες δεν έφθασαν δυστυχώς καθ’ ολοκληρία στον προορισμό τους. Βέβαια, η κατάσταση αυτή, όπου η επισιτιστική βοήθεια κατέληξε να πουληθεί στη μαύρη αγορά, άλλαξε άρδην με την κάλυψη της παράδοσης των τροφίμων με κάμερες και υπογραφή σχετικών πρωτοκόλλων από επίσημους κρατικούς εκπροσώπους.

Στην ίδια προοπτική παρασιωπούνται συστηματικά οι απαντήσεις του Έλληνα κυβερνητικού εκπροσωπούνται ή του Υπουργείου Εξωτερικών σε εκάστοτε θέσεις ή δηλώσεις του Μέξι ή του Μπερίσα.

Ο Ελληνισμός της Αλβανίας, ό.π., σ. 264

ΠΗΓΗ 2

Εξετάζοντας τον μειονοτικό Τύπο των τελευταίων έξι μηνών (Ιανουάριος-Ιούλιος 1993) διαπιστώνει κανείς ότι κυρίαρχο θέμα αποτελεί η κλιμακούμενη από το αλβανικό κράτος κατάφωρη παραβίαση του δικαιώματος των Ελλήνων στην εκπαίδευση, που προωθείται με σειρά αστυνομικών μέτρων όπως η απαγόρευση λειτουργίας και το κλείσιμο των ελληνικών σχολείων, πνευματικών κέντρων και βιβλιοθηκών με παράνομες νομοθετικές πράξεις, οι ξυλοδαρμοί δασκάλων, η προσπάθεια εκφοβισμού γονέων και μαθητών κ.λπ. Άλλο σημαντικό πρόβλημα, το οποίο προβάλλει από τις στήλες του ομογενειακού Τύπου είναι ο επιχειρούμενος από την Αλβανία συστηματικός ληξιαρχικός και ονοματοδοτικός αφελληνισμός με τη συμπίεση του ελληνικού στοιχείου σε γεωγραφικά περιορισμένες ζώνες, θεωρούμενες αυθαίρετα ως “μειονοτικές”, την αναθέωση των “Θεμελιωδών Βιβλίων Πολιτών”, όπως αποκαλούνται στα αλβανικά τα ληξιαρχικά μητρώα, η οποία συνοδεύεται με αθρόα αντικατάσταση ελληνικών ονομάτων μετοικούντων Ελλήνων με αλβανικά κ.λπ.

Εξίσου συχνή αναφορά γίνεται από τις μειονοτικές εφημερίδες στο θρησκευτικό πρόβλημα, με την κατά παράβαση του άρθρου 16 του νόμου περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων απαγόρευση διορισμού ορθόδοξων κληρικών κ.λπ. ...

Παράλληλα όμως παρατηρείται μέσα από τις στήλες ορισμένων ομογενειακών εντύπων ένας αλυτρωτισμός, ο οποίος συντελεί στην παρουσίαση των μελών της ελληνικής μειονότητας όχι ως Αλβανών υπηκόων με ελληνική εθνική συνείδηση, αλλά, αντίθετα, ως μιας “γέφυρας” η οποία αντιπροσωπεύει μια απειλή για το “μαλακό υπογάστριο” του αλβανικού νότου.

Ο Ελληνισμός της Αλβανίας, ό.π., σσ. 266-267

- α) Να παρουσιάσετε την αντίστοιχη εικόνα της Αλβανίας από τα ελληνικά ΜΜΕ.
- β) Να διερευνήσετε το ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν ή διαδραματίζουν τα μέσα επικοινωνίας στις ελληνοαλβανικές σχέσεις.

Εργασία για το σπίτι

ΠΗΓΗ 1

Όπως φαίνεται από τις σημειώσεις του Edward Lear, οι Αλβανοί των πεδινών, παρά το γεγονός ότι ασπάστηκαν τον ισλαμισμό, έχασαν το δικαίωμα να φέρουν όπλα. Ο Lear περιγράφει του Γκέκηδες του βορρά ως “άγριους και άξεστους... τα μακριά θαμπά μαλλιά τους και τα σκούρα τους πρόσωπα τους προσδίδουν μια αγριότητα που ίσως είναι περισσότερο εξωτερική παρά εσωτερική. Επιπλέον, οι Γκέκηδες ήταν όλοι οπλισμένοι, ενώ έξω από την περιοχή τους, δεν επιτρέπεται σε κανέναν Αλβανό να φέρει ούτε καν μαχαίρι”. Η οθωμανική κατοχή είχε ως αποτέλεσμα την υπανάπτυξη της περιοχής και της οικονομίας της· ιδιαίτερα οι πληθυσμοί των πεδινών ζούσαν σε γενικές γραμμές κάτω από άθλιες συνθήκες. Το φαινόμενο αυτό επισημάνθηκε και από τον Lear, ο οποίος, διασχίζοντας τον ποταμό Σκούμπι προς τον νότο, παρατήρησε τη διαφορά μεταξύ των δύο μισών της χώρας:

“Έχω φύγει πια από τη χώρα των Γκέκηδων και βρίσκομαι στη γη των Τόσκηδων, μιας άλλης φυλής. Οι άνθρωποι εδώ φαίνονται φτωχότεροι κι από μια ράτσα ταπεινότερη. Όλα τα ρούχα τους είναι λευκά, ακόμα και τα μικρά φέσια τους, αλλά η ρυπαρότητα και ελεεινότητα, εξωτερικά, και η συνεσταλμένη κακομοιριά, εσωτερικά, φαίνεται πως χαρακτηρίζουν αυτά τα ενδεή πλάσματα που σηκώνονται τυλιγμένα στα κουρέλια τους για να με χαιρετήσουν με τρομοκρατημένη έκφραση - τόσο διαφορετική από το αγέρωχο βλέμμα των προρφυροντυμένων Γκέκηδων”.

Αφού συνέτριψε τα ανεξάρτητα πασαλίκια, η Πύλη σχεδίαζε να δημιουργήσει μια εύπορη, συμπαγή μουσουλμανική τάξη στις κατοικούμενες από Αλβανούς επαρχίες του Μοναστηρίου, Ιωαννίνων, Σκόδρας και Παλαιάς Σερβίας - η οποία, ευελπιστούσε πως θα ήταν ιδεολογικά, πολιτικά και κοινωνικά αφοσιωμένη στα θεμελιώδη συμφέροντα της Αυτοκρατορίας, ενώ παράλληλα θα μπορούσε να προσφέρει δυνάμεις για στρατολόγηση, απαραίτητες για τη

διασφάλιση της ειρήνης στα όλο και πιο ευάλωτα σύνορά της. Έτσι, το 1865 οι αλβανικές περιοχές - οι οποίες όμως περιελάμβαναν και μεγάλους πληθυσμούς και από άλλες εθνότητες - διαιρέθηκαν σε τρία βιλαέτια: της Σκόδρας, του Μοναστηρίου και των Ιωαννίνων, ενώ ένα τέταρτο βιλαέτι, του Κοσσυφοπεδίου, προστέθηκε το 1878. Κάθε βιλαέτι είχε δικό του κυβερνήτη και φρουρά, ώστε να καταστεί αδύνατη στο εγγύς μέλλον οποιαδήποτε συμμαχία μεταξύ των Αλβανών. Εξαιτίας της στρατηγικής τους θέσης στη Βαλκανική, η Πύλη ήθελε να αποφύγει τη δημιουργία αμιγώς αλβανικών βιλαετιών που θα μπορούσαν να οριοθετήσουν την ασαφή ακόμα γεωγραφική έννοια της "Αλβανίας" ...

Σε αντίθεση με την ανεκτικότητα που είχε δείξει απέναντι σε άλλες εθνότητες, η οθωμανική διοίκηση εμπόδιζε τη χρήση της αλβανικής στα σχολεία, προκειμένου να καθυστερήσει την αφύπνιση της αλβανικής εθνικής συνείδησης. Η εκπαίδευση είχε αποκλειστικά θρησκευτικό χαρακτήρα και εποπτευόταν από εκκλησιαστικά ιδρύματα. Κατά συνέπεια, εξαιτίας του προσηλυτισμού τους στο Ισλάμ, οι περισσότεροι Αλβανοί κατατάσσονταν στους Τούρκους και λάμβαναν ανάλογη εκπαίδευση.

Οι Αλβανοί, όπως ήταν διαιρεμένοι σε τρεις διαφορετικές θρησκευτικές κοινότητες, δεν είχαν ελπίδα να αποκτήσουν δικά τους σχολεία. Ο συγγραφέας Σαμί Φράσερι συνοψίζει ως εξής την κατάσταση: "Η Αλβανία δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς τους Αλβανούς, οι Αλβανοί δεν μπορούν να υπάρξουν χωρίς την αλβανική γλώσσα κι αυτή δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς δικό της αλφάβητο και σχολεία" ...

Το 1877 σχηματίστηκε η Κεντρική Επιτροπή για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του Αλβανικού Έθνους στην Κωνσταντινούπολη, με στόχο την αναγέννηση της αλβανικής γλώσσας στην εκεί σημαντική αλβανική κοινότητα, και την παραγωγή έργων αλβανικής λογοτεχνίας.

M. Vickers, *Οι Αλβανοί*, σσ. 52-55

ΠΗΓΗ 2

Οι φυλές του βορρά εξακολουθούσαν να έχουν ελάχιστη ανεπτυγμένη εθνική συνείδηση. Το εθνικό ιδεώδες δεν είχε ακόμα επιβληθεί στο πνεύμα του τοπικισμού. Τους αλβανούς καθολικούς συνέδεε βασικά η βαθιά δυσπιστία και η αντιπάθειά τους προς την οθωμανική εξουσία, ενώ οι Αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου, που ήταν κυρίως μουσουλμάνοι, ήταν εκ φύσεως συντηρητικοί και ταυτίζονταν θρησκευτικά με τους Οθωμανούς. Από την άλλη πλευρά, οι ορθόδοξοι χριστιανοί του νότου, υφίσταντο έντονη την ελληνική επιρροή και πολλοί από τους προκρίτους τους επιθυμούσαν την ένωση με την Ελλάδα.

Έτσι, οι Αλβανοί δεν ήταν διαιρεμένοι μόνο θρησκευτικά, αλλά και ταξικά και γεωγραφικά. Οι ενέργειές τους, όπως είναι κατανοητό, είχαν προκαλέσει σύγχυση στην Ευρώπη: άλλοτε πολεμούσαν για λογαριασμό της αλλά ποτέ δεν είχαν αγωνιστεί στο πλευρό των χριστιανών, Ελλήνων ή Σλάβων. Όσοι δεν γνώριζαν το οθωμανικό σύστημα διακυβέρνησης αδυνατούσαν να κατανοήσουν τη διάκριση μεταξύ θρησκείας και εθνικότητας. Οι Αλβανοί ορθόδοξοι

θεωρούνταν από τους Οθωμανούς ως Έλληνες ή Σλάβοι, αναλόγως αν ζούσαν στο νότο ή στο βορρά, ενώ, όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι μουσουλμάνοι κατατάσσονταν αυτόματα στους Τούρκους. Όποτε η Πύλη εμπλεκόταν σε εχθροπραξίες με τους Έλληνες ή τους Σλάβους, οι Αλβανοί ήταν πάντα πρόθυμοι να την υποστηρίξουν. Υπήρχαν αμοιβαία συμφέροντα: μια ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα κατέληγε σε ακρωτηριασμό της αλβανικής επικράτειας. Για το λόγο αυτό, Τόσκηδες και Γκέκηδες μαζί, πολέμησαν στο πλευρό της Πύλης στον ελληνοτουρκικό πόλεμο που ξέσπασε το 1897, μετά την επανάσταση της Κρήτης. Μάλιστα, τα αλβανικά τάγματα απώθησαν τους Έλληνες από τα Πέντε Πηγιάδα της Ηπείρου και εισέβαλαν στη Θεσσαλία. Οι Έλληνες, που φαντάζονταν πως είχαν κερδίσει τους ορθόδοξους Αλβανούς με το μέρος του Ελληνισμού και πως επιθυμούσαν την ένωση με την Ελλάδα, απογοητεύτηκαν βλέποντας πως ούτε ένα από τα συντάγματα των “διγλωσσών” (ορθόδοξων) Αλβανών δεν προσπάθησε να σώσει τον ελληνικό στρατό. Την εποχή εκείνη, πριν από την ίδρυση του συνδέσμου της Πρισαρένης, ήταν σε χρήση διάφορα αλφάβητα, βασισμένα άλλα στη λατινική, άλλα στην ελληνική και άλλα στην αραβική γραφή, με αποτέλεσμα να οξύνονται οι διχογνωμίες. Η κατάσταση αυτή είχε εξοργίσει τόσο πολύ τον Βάσο Πασά, καθολικό από τη Σκόδρα και υπέρμαχο του λατινικού αλφάβητου, ώστε στάθηκε αφορμή να γράψει σ’ ένα του ποίημα: “Αλβανοί, σκοτώνετε τ’ αδέλφια σας, εκατό κομμάτια έχετε γίνει. Άλλοι λένε: ‘Εγώ είμαι Χριστιανός’, άλλοι ‘Είμαι Τούρκος’ κι άλλοι ‘Είμαι Λατίνος’ ενώ άλλοι πάλι, ‘Εγώ είμαι Έλληνας’, ‘Σλάβος’ και άλλα ακόμα. Μα είστε αδέλφια όλοι σας. Παπάδες και χοτζάδες σας έχουν μπερδέψει: σε μια μόνο πίστη ενωθείτε: του Αλβανού η πίστη είναι η Αλβανία”. Το αίτημα για ένα κοινό αλβανικό αλφάβητο γινόταν ισχυρότερο. Ο Κωνσταντίνος Χριστοφορίδης (1830-1895), που δημοσίευσε μεταφράσεις της Βίβλου και άλλα έργα στα αλβανικά, έγραψε: “Αν δεν αποκτήσει γραφή η αλβανική γλώσσα, γρήγορα θα εξαφανιστεί η Αλβανία από προσώπου γης και το όνομά της θα σβήσει από τον παγκόσμιο χάρτη”.

Ένας άλλος Αλβανός λόγιος με μεγάλη επιρροή ήταν ο Φαΐκ Κονίτσα, μουσουλμάνος γεννημένος στην Κονίτσα το 1876. Ο Κονίτσα αναβίωσε και εκλαΐκευσε τα κατορθώματα του Σκεντέρμπεη, προβάλλοντας ιδιαίτερα το έμβλημά του, τον μαύρο δικάφαλο αετό σε κόκκινο φόντο, το οποίο αργότερα υιοθετήθηκε ως εθνική σημαία. Το 1897, εξέδωσε στις Βρυξέλλες την επιθεώρηση *Albania*, με ευρεία θεματολογία σε ζητήματα ανάπτυξης της αλβανικής εθνικής συνείδησης. Ο Κονίτσα πίστευε πως η ένωση όλων των Αλβανών αποτελούσε προϋπόθεση για την πρόοδο και την εθνική ανάπτυξή τους, αλλά, παρά τον φλογερό πατριωτισμό του, δεν θεωρούσε πως η Αλβανία ήταν έτοιμη για την ανεξαρτησία. Γι’ αυτό συνιστούσε καθεστώς αυτονομίας υπό την επικυριαρχία του σουλτάνου. Ενώ κορυφωνόταν ο αγώνας για τον καθορισμό της πολιτιστικής ταυτότητας, οι τεκέδες των μπεκτάσηδων αναδείχθηκαν σε σημαντικά κέντρα παράνομης εισαγωγής και διακίνησης βιβλίων.

M. Vickers, *Οι Αλβανοί*, σσ. 73-75

ΠΗΓΗ 3

Ο Άγγλος δημοσιογράφος William Millet: Η Αλβανία είναι ένας από τους γρίφους του Ανατολικού Ζητήματος. Φαίνεται αδιανόητο πως είναι δυνατό μια τόσο προικισμένη χώρα, που διαθέτει δύο τουλάχιστον λιμάνια με δυνατότητες ανάπτυξης και απέχει μόλις λίγες ώρες από την Ιταλία με το ατμόπλοιο, να είναι το πιο απολίτιστο κομμάτι των Βαλκανίων, και πώς επί τόσους αιώνες καμιά ευρωπαϊκή δύναμη δεν κατέβαλε σοβαρές προσπάθειες να εγκαταστήσει αποικία στο έδαφός της. Έτσι, μια χώρα που θα μπορούσε να είναι από τις εκλεκτότερες της Ευρώπης έχει εγκαταλειφθεί σε μια κατάσταση που στις μέρες μας θα ταίριαζε μόνο σε λίγες φυλές της Κεντρικής Αφρικής. Η οθωμανική κυβέρνηση έχει απλώς θεωρητική εξουσία πάνω στη χώρα· μάλιστα θυμάμαι πως, όταν πριν λίγα χρόνια ο οθωμανός υπουργός του Κοσσυφοπεδίου θέλησε να επισκεφτεί την αλβανική πόλη Σκούταρι [Σκόδρα], στάθηκε αδύνατο να βρει οδηγό, καθώς όλοι έτρεμαν τις σφαίρες των Αλβανών. Εδώ την πραγματική εξουσία δεν τη νέμονται οι κυβερνήτες που στέλνονται από την Κωνσταντινούπολη, αλλά οι ντόπιοι φύλαρχοι και ο λόγος τους είναι ο μόνος νόμος που ισχύει στη χώρα.

M. Vickers, Οι Αλβανοί, σ. 82

ΠΗΓΗ 4

Στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, μεγάλα τμήματα του νεοσύστατου αλβανικού κράτους άλλαζαν διαδοχικά στρατούς κατοχής, ενώ αλληπάλληλες μυστικές συμφωνίες των συμμάχων της “Τριπλής Συνεννόησης” (ENTENTE) προέβλεπαν μελλοντικό διαμελισμό της Αλβανίας. Χάρη όμως στο αδιέξοδο που είχε δημιουργήσει η έντονη διχογνωμία μεταξύ Ιταλίας και Σερβίας και στην αντίθεση του Αμερικανικού Προέδρου Ουίλσον προς τα παρασκηνιακά παζάρια των Ευρωπαίων, η Αλβανία κατόρθωσε να εξασφαλίσει την επιβίωσή της. Αν, ωστόσο, έστω και μέσω ευνοϊκής ιστορικής συγκυρίας, το νέο κράτος κατόρθωσε να διεκδικήσει την παρουσία του στο νέο πολιτικό χάρτη της Ευρώπης, τίποτα στο εσωτερικό του δεν δικαιολογούσε ούτε υποψία κρατικής υπόστασης, ακόμα και για τα φτωχά βαλκανικά δεδομένα της εποχής. Η απομόνωση των μεγάλων ορεινών όγκων της χώρας και η αποκοπή των κατοίκων τους από τον έξω κόσμο, ο έμφυτος συντηρητισμός και η αντιπάθεια του αλβανικού λαού για κάθε είδους καινοτομία, η φυλετική διάκριση σε Γκέγκηδες στο βορρά και Τόσκηδες στο νότο, καθώς και η ύπαρξη τριών διαφορετικών θρησκειών με αντίστοιχες πολυπληθείς κοινότητες και διαφορετικές βαθμίδες κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, δεν άφηναν παρά ελάχιστα περιθώρια για τη συγκρότηση της κρατικής συνοχής στα πλαίσια ενιαίας εθνικής συνείδησης.

Μετά από σύντομο διάστημα εύθραυστου κοινοβουλευτισμού, ο ηγέτης ενός από τους δύο μεγαλύτερους πολιτικούς σχηματισμούς, Αχμέντ Ζόγκου, κατέλαβε με τη βοήθεια των Σέρβων πραξικοπηματικά την εξουσία και αυτοανακηρύχθηκε Πρόεδρος της Αλβανικής Δημοκρατίας για επτά χρόνια. Ξεχνώντας γρήγορα τους πρώην “ευεργέτες” του, ο Ζόγκου στράφηκε προς την Ιταλία με την οποία

υπέγραψε το 1926 σύμφωνο φιλίας που εξασφάλιζε ορισμένα σημαντικά οικονομικά ανταλλάγματα, αλλά ταυτόχρονα παραχωρούσε τον έλεγχο του μικρού κράτους στη Ρώμη. Με την ανοχή της τελευταίας και μια νομοθετική πράξη-φάρσα, ο ιδιόρρυθμος αυτός ηγεμόνας, δύο χρόνια αργότερα, μετέτρεψε το πολίτευμα της χώρας σε βασιλεύουσα δημοκρατία με κληρονομική διαδοχή και αυτοαναγορεύτηκε ανώτατος άρχοντας. Η περίοδος 1929-1939 της μοναρχίας του Ζόγκου χαρακτηρίζεται από παράδοξο συγκερασμό οθωμανικών παραδόσεων τοπικής εξουσίας, φεουδαρχικών θεσμών στην κατανομή γης, φυλετικών δεσμών αίματος, αλλά και δυτικο-ευρωπαϊκών μεταρρυθμιστικών τάσεων. Η κρατική δομή και γραφειοκρατική οργάνωση, όταν ξέφευγε από την άμεση ιταλική επιρροή, διατηρούσε έντονα κατάλοιπα της διεφθαρμένης οθωμανικής αυτοκρατορίας, ενώ οι κοινωνικές σχέσεις και οι οικογενειακοί δεσμοί ήταν προϊόντα πρωτόγονου τοπικισμού.

Τις παραμονές της ιταλικής εισβολής δεν υπήρχε στην Αλβανία πολιτική οργάνωση ή κόμμα που να μπορεί να συσπειρώσει στις τάξεις του σημαντικό τμήμα του αλβανικού λαού. Παράλληλα δεν υπήρχε καμία συνεννόηση στα διαφορετικά στρώματα του πληθυσμού (πλούσιοι, γαιοκτήμονες, τοπικοί οπλαρχηγοί, καθολική μειονότητα, ελληνορθόδοξο στοιχείο, αστική τάξη εμπόρων, ιντελιγκέντσια και μια τεράστια εξαθλιωμένη μάζα αγροτικού προλεταριάτου).

Γ. Χαρβαλιά, Αλβανία, από το συλλογικό τόμο Βαλκάνια, σσ. 118-120

Αφού διαβάσετε προσεκτικά τις πηγές να απαντήσετε στα εξής:

- α) Ποιοι παράγοντες εξηγούν την ανυπαρξία πολιτικής οργάνωσης, ενιαίας εθνικής συνείδησης και κρατικής συνοχής των Αλβανών από το τελευταίο τρίτο του 19ου αιώνα έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο;
- β) Σε ποιες περιπτώσεις, κατά το ίδιο διάστημα, παρεμβαίνουν ή επιδιαιτητεύουν εξωγενείς παράγοντες οι οποίοι, επωφελούμενοι από τις πολιτισμικές ιδιομορφίες του αλβανικού λαού και την έλλειψη συνεννόησης ανάμεσα στα διάφορα στρώματά του, επιβάλουν τη δική τους θέληση;
- γ) Να αναφέρετε ανάλογες περιπτώσεις πνευματικού διαφωτισμού που προηγήθηκε της πολιτικής επανάστασης (ως σταθεράς του ιστορικού γίνεσθαι).

Εργασία για το σπίτι

ΠΗΓΗ 1

Η πρώτη προσέγγιση, σχετικά με τον προσδιορισμό εθνοτικών μειονοτικών ομάδων, που θα την αποκαλέσουμε “αντικειμενική”, βασίζεται σε ιστορικές πηγές, απογραφές, απομνημονεύματα, ταξιδιωτικές περιγραφές, αρχειακό υλικό, διπλωματικές αναφορές και οδηγίες, διεθνείς συμβάσεις κ.λπ., για να αναπαρα-

στήσει διαχρονικά τα μεγέθη και τις αυξομειώσεις εθνικών/εθνοτικών πληθυσμών. Η δεύτερη προσέγγιση που αναφέρεται συνήθως ως “υποκειμενική”, κερδίζει σταθερά έδαφος στην προβληματική των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ιδίως στο πλαίσιο των εξελισσόμενων κανόνων και διαδικασιών της ΔΑΣΕ. Η υποκειμενική προσέγγιση οριοθετεί την ύπαρξη των μειονοτήτων με βάση τον “αυτοπροσδιορισμό της πολιτιστικής ταυτότητας” ατόμων και ομάδων. Χωρίς να υποτιμά τη σημασία της παράδοσης και της ιστορίας στη διαμόρφωση συνειδήσεων, η υποκειμενική προσέγγιση τονίζει τη δυναμική των εξελίξεων και απαντά στο ερώτημα “ποιος είναι Έλληνας, Τούρκος ή Αλβανός;” λέγοντας ότι ο κάθε άνθρωπος είναι αυτό που δηλώνει ελεύθερα ότι είναι ...

Μια πρώτη διαπίστωση της παρούσας έρευνας αφορά στη ρευστότητα των όρων ως προς τον αριθμητικό και γεωγραφικό προσδιορισμό του ελληνισμού της Αλβανίας. Οι ποικίλες και αντιθετικές εκτιμήσεις για το μέγεθος της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία [κυμαινόμενες από 60.000 (αλβανικές πηγές) έως 400.000 άτομα (ορισμένοι βορειοηπειρωτικοί σύλλογοι)] αποτελούν ένα βασικό εμπειρικό τεκμήριο για την ύπαρξη μιας ασάφειας σχετικά με τον προσδιορισμό των Ελλήνων και των μη-Ελλήνων στην περιοχή. Ασάφεια που γίνεται ακόμη εντονότερη, σε μια περίοδο κατά την οποία οι τομές προσδιορισμού των εθνοτήτων στην Αλβανία βρίσκονται κυριολεκτικά εν τω γίνεσθαι, αφού επί σαρανταπέντε χρόνια η χώρα αυτή λειτούργησε σε καθεστώς πολιτικής, και οικονομικής απομόνωσης ...

Η ρευστότητα των αριθμητικών εκτιμήσεων αντανακλάται επίσης στην αμφισημία των κριτηρίων που χρησιμοποιούνται για το γεωγραφικό προσδιορισμό της έννοιας “Βορείου Ηπείρου”. Μπορούμε να διακρίνουμε τρεις βασικές εκδοχές, οι οποίες, χρησιμοποιώντας κριτήρια διαπλεκόμενα ή παράλληλα, καταλήγουν σε σαφώς διαφορετικές γεωγραφικές οριοθετήσεις:

- α) Σύμφωνα με μια πρώτη (“μεγαλοϊδεατική”) εκδοχή, η οποία προβάλλεται από ορισμένους βορειοηπειρωτικούς συλλόγους, το όριο ανάμεσα στην ελληνική και την αλβανική εθνική ταυτότητα τοποθετείται στον ποταμό Γενούσο. Το όριο αυτό συμπίπτει με το βόρειο σύνορο της επιρροής της Ορθόδοξης Εκκλησίας και, επίσης, με τη γραμμή η οποία διαχωρίζει τις δύο κύριες εθνότητες της Αλβανίας, τους Γκέγκηδες στο βορρά και τους Τόσκηδες στο νότο. Η έκταση της Βορείου Ηπείρου, σύμφωνα με την εκδοχή αυτή, αντιστοιχεί περίπου στο 1/2 του εδάφους της Αλβανίας, περιλαμβάνοντας 1 εκατομμύριο κατοίκους και 7 από τις μεγαλύτερες πόλεις της χώρας.
- β) Η “μέση εκδοχή” στον προσδιορισμό της γεωγραφικής διάστασης της “Βορείου Ηπείρου” οριοθετεί την περιοχή *grosso modo* νοτίως της γραμμής Αυλώνας - Πόγραδετς, εδάφη δηλαδή τα οποία αντιστοιχούν στις διεκδικήσεις Βενιζέλου κατά τη Συνδιάσκεψη Ειρήνης του Παρισιού (1919). Η εκδοχή αυτή περιγράφει μια περιοχή στην οποία κατοικούν συμπαγείς ομάδες ελληνικού πληθυσμού, όχι όμως πάντα κυρίαρχες από δημογραφική άποψη. Με κάποιες επιμέρους αναπροσαρμογές, η εκδοχή αυτή αντιστοιχεί σε μια περιοχή όπου υποτίθεται πως πλειοψηφεί (με μικρή πάντως διαφορά) το ορθόδοξο χριστιανικό στοιχείο.

γ) Η “μετριοπαθής”, τέλος, εκδοχή στηρίζεται κυρίως στη σημερινή χρήση της ελληνικής γλώσσας και περιγράφει ως περιοχή της ελληνικής μειονότητας μόνο αυτή που κατοικείται σήμερα από συμπαγή ελληνόφωνο πληθυσμό, ο οποίος, χωρίς να αποτελεί αναγκαστικά την απόλυτη πλειοψηφία, είναι εντούτοις δημογραφικά κυρίαρχος. Η περιοχή αυτή, σε γενικές γραμμές, τοποθετείται νοτίως της Βογιούσας (Αώου) και συμπίπτει με το γεωγραφικό χώρο, όπου εκφράστηκαν κυρίως οι εκλογικές επιδόσεις της πολιτικής εκπροσώπησης της μειονότητας (“Ομόνοια”) κατά τις εκλογές του 1991 και του 1992. Η επίκληση της γλώσσας, ωστόσο, ενός αμιγούς και απαρασάλευτου συστατικού για την απεικόνιση εθνικών/εθνοτικών ομάδων γνωρίζει τα σαφή όριά του (τα οποία συγχρόνως αποτελούν κίνητρο για περαιτέρω έρευνα): πρόκειται για δίγλωσσες (ή τρίγλωσσες) ομάδες οι οποίες έχουν αξιοσημείωτη παρουσία στην υπό έρευνα περιοχή και παρουσιάζουν κεντρικό ενδιαφέρον για τις διαμορφούμενες στρατηγικές των τοπικών και ευρύτερων συμμαχιών ...

Στη διάρκεια της Συνδιάσκεψης Ειρήνης στο Παρίσι το 1919, το ζήτημα των ορίων της Βορείου Ηπείρου ενεπλάκη με εκείνο της συζητούμενης οριστικής ελληνοαλβανικής μεθορίου. Οι προτάσεις των διαφόρων πλευρών ήσαν φυσικά ποικίλες, όπως προκύπτει από τα ντοκουμέντα που συνόδευσαν τις συζητήσεις. Σε γενικές γραμμές, ο ρους της Βογιούσας θεωρήθηκε πάντως ένα σημαντικό όριο που αντιστοιχούσε σε εθνολογικά δεδομένα* ...

Επισημώς, το αλβανικό κράτος απορρίπτει την ύπαρξη “Βορείου Ηπείρου”, θεωρώντας ότι ο όρος αυτός θέτει εμμέσως ζήτημα ένωσης με τη Νότια. Αναγνωρίζει αντιθέτως “ελληνική μειονότητα στην Αλβανία”. Ο “βορειοηπειρωτικός” χαρακτηρισμός χρησιμοποιείται ευρέως από τα αντίστοιχα σωματεία και επιτροπές που εδρεύουν κυρίως στην Ελλάδα και εκφράζουν κύκλους εκπατρισθέντων Βορειοηπειρωτών. Είναι αξιοσημείωτο τέλος ότι τμήμα της επί τόπου μειονότητας διατυπώνει αντιρρήσεις για το χαρακτηρισμό “Βορειοηπειρωτής” και αντιτείνει πατριωτικότερα, εκείνον του “Έλληνα”, βάσει του σκεπτικού ότι ακόμα και στην περίπτωση που υπάρχει γεωγραφική περιοχή οριζόμενη ως Β. Ήπειρος, τότε “Βορειοηπειρώτες” είναι, φυσικώ τω λόγω, όλοι οι κάτοικοί της, Αλβανοί, Βλάχοι ή Έλληνες· η χρήση συνεπώς του όρου συσκοτίζει την ελληνική ιδιαίτερη παρουσία.

Ο Ελληνισμός της Αλβανίας, επιμ. Θ. Βερέμη, Θ. Κουλουμπτή, Η. Νικολακόπουλου, Πανεπιστήμιο Αθηνών, ΕΛΙΑΜΕΠ, σσ. 10-13, 27, 29-33

* Η ελληνική διεκδίκηση, όπως διατυπώθηκε από τον Ελευθέριο Βενιζέλο στο μνημόνιο της 30-12-1918, αφορούσε στα εδάφη νοτίως μιας γραμμής που, ξεκινώντας από την Αδριατική στο ύψος του κόλπου Gramala, 25 περίπου χλμ. βορείως της Χιμάρας, περνούσε βορείως της Πρεμετής, αφήνοντας τα τμήματα των καζάδων Τεπελενίου και Πρεμετής βορείως της Βογιούσας στην Αλβανία, και συνέχιζε προς βορρά στη Μοσχόπολη και τη Μεγάλη Πρέσπα, περιλαμβάνοντας και την Κορυτσά - μια περιοχή κατοικούμενη τότε από 120.000 Έλληνες και 80.000 Αλβανούς. Στο βρετανικό μνημόνιο της 28-1-1919 σημειωνόταν ότι “μια πιθανή γραμμή προσφέρεται από τον ποταμό Βογιούσα”, ενώ εθεωρείτο αδικαιολόγητη η διεκδίκηση της Κορυτσάς, η οποία “λέγεται ότι είναι κατά κύριο λόγο Αλβανική”. Στις συνεδριάσεις της αρμόδιας επιτροπής της Συνδιάσκεψης (12, 18 και 19-2-1919) οι Αμερικανοί αντιπρόσωποι δήλωσαν ότι θεωρούν την περιοχή βορείως της Βογιούσας “καθάρως Αλβανική”, δεχόμενοι ουσιαστικά να συζητήσουν την παραχώρηση των περιφερειών της Χιμάρας, των Αγίων Σαράντα, του Δελβίνου και του Αργυροκάστρου. Η άποψη ότι η Βογιούσα αποτελεί το κατ’ αρχήν αποδεκτό όριο πλειοψήφησε και στη σχετική ψηφοφορία της επιτροπής· βλ. Ν. Petsalis-Diomidis, *Greece at the Paris Peace Conference (1919)*, Θεσσαλονίκη 1978, σσ. 123-126, 140-146.

ΠΗΓΗ 2

Σε ό,τι αφορά στα εθνοπολιτισμικά χαρακτηριστικά των κατοίκων, οι έρευνες προσκόμισαν τα εξής δεδομένα:

- 1) Η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία είναι η συμπαγέστερη και πλειοψηφούσα πληθυσμιακή ομάδα στις περιφέρειες των Αγίων Σαράντα, του Δελβίνου, του Αργυροκάστρου και της Χιμάρας, όπου κυρίως εντοπίζεται. Στις λοιπές περιφέρειες του αλβανικού νότου, η παρουσία της μειονότητας είναι περιορισμένη.
- 2) Στις περιοχές όπου κυρίως εντοπίζεται, η ελληνική μειονότητα πλειοψηφεί μεν αλλά σχετικά έναντι των άλλων εθνοπολιτισμικών πληθυσμιακών ομάδων. Αυτή η διαπίστωση είναι καίριας σημασίας. Λ.χ. στο Νομό των Αγίων Σαράντα, οι ομάδες κατανέμονται κατά προσέγγιση ως εξής:

Έλληνες	41%		
Βλάχοι	2%	64% Χριστιανοί	
Αλβανοί Χριστιανοί	21%		57% Αλβανοί
Αλβανοί Μουσουλμάνοι	23%	36% Μουσουλμάνοι	
Τσάμηδες	13%		
επί συνόλου 60.000 κατοίκων			

Στο νομό Αργυροκάστρου:

Έλληνες	40%		
Βλάχοι	12%	63% Χριστιανοί	
Αλβανοί Χριστιανοί	21%		
Αλβανοί Μουσουλμάνοι	28%		49% Αλβανοί
επί συνόλου 66.000 κατοίκων			

Μόνον στο Νομό του Δελβίνου η πλειοψηφία φαίνεται να είναι απόλυτη:

Έλληνες	58%		
Βλάχοι	6%	70% Χριστιανοί	
Αλβανοί Χριστιανοί	6%		
Αλβανοί Μουσουλμάνοι	30%		36% Αλβανοί
επί συνόλου 32.000 κατοίκων			

Όσο προσωρινοί και αν είναι αυτοί οι αριθμοί, πιστεύω ότι αντικατοπτρίζουν τις τάσεις και τις σχέσεις των μεγεθών. Οι πιθανοί συνδυασμοί αναδεικνύουν την κομβική θέση των Αλβανών Χριστιανών, γεγονός που έχει γίνει αντιληπτό από μερίδα της μειονοτικής ηγεσίας.

- 3) Οι περιοχές όπου η ελληνική μειονότητα πλειοψηφεί δεν αποτελούν, κατά κανόνα, ένα συμπαγές και συνεχές σύνολο, αλλά διακόπτονται από παρεμβαλλόμενες αλβανικές κοινότητες. Αυτό είναι κατ' εξοχήν σωστό στην περίπτωση της Χιμάρας, αλλά ισχύει ως ένα βαθμό και στην περίπτωση των Αγίων Σαράντα και του Δελβίνου. Μόνο στην κοιλάδα της Δρόπολης οι ελληνικές κοινότητες αποτελούν μια αδιατάρακτη συνέχεια που καταλήγει στα ελληνικά σύνορα.
- 4) Ακόμη και εκεί που η ύπαιθρος είναι ελληνική ή ελληνίζουσα, οι πόλεις διαθέτουν αλβανική πλειοψηφία. Αυτό φαίνεται καθαρά στις περιπτώσεις Αργυροκάστρου και Δελβίνου, όπου οι Νομαρχίες πέρασαν στα χέρια της μειονότητας, όχι όμως και οι Δήμοι των αντιστοίχων πόλεων. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση των Αγίων Σαράντα, αν και ο Δήμος πέρασε στα χέρια της μειονότητας, χάρις στις ψήφους των Αλβανών Χριστιανών.

5) Ο ακριβής αριθμός των Ελλήνων της Αλβανίας είναι εξαιρετικά δύσκολο να προσδιοριστεί. Η επίσημη αλβανική άποψη μιλά για 58.758 άτομα. Είναι γνωστό όμως ότι καταγράφει μόνο όσους δήλωναν την ιδιότητά τους στο παλαιό καθεστώς και μόνον εντός των ορίων της μειονοτικής περιοχής. Οι ακραίες ελληνικές απόψεις μιλούν για 300 με 500.000 άτομα σε όλη την Αλβανία. Μιλούν δηλαδή για κάτι μεταξύ 9 και 16% του πληθυσμού της χώρας (3.200.000). Είναι βέβαιο ότι αθροίζουν στο ποσοστό αυτό ένα μέρος (ή ακόμη και την πλειοψηφία) των ορθοδόξων χριστιανών (που υπολογίζονται σε 700.000 ή 22%) τουλάχιστον στις περιοχές του Νότου.

Αυτοί οι αριθμοί ορίζουν κατά κάποιο τρόπο τα άκρα εντός των οποίων συνθλίβεται η πραγματικότητα. Για να απαντηθεί το ερώτημα, λοιπόν, απαιτούνται όλα τα στοιχεία και οι αναλύσεις που ήδη αναφέρθηκαν. Με βάση τα μέχρι τώρα δεδομένα και τις ριψοκίνδυνες αναγωγές που επιχειρήθηκαν προκύπτει ως συμπέρασμα ότι οι Έλληνες της Αλβανίας υπερβαίνουν οπωσδήποτε τις 100.000 και ίσως φτάνουν τις 150.000, αλλά ουδεμία ένδειξη υπάρχει ότι κινούνται αισθητά πέραν αυτού του αριθμού.

Ο Ελληνισμός της Αλβανίας, ό.π., σσ. 41-45

Αφού διαβάσετε προσεκτικά τις πηγές:

- α) Να παρουσιάσετε τα μεθοδολογικά προβλήματα τα σχετικά με τον ορισμό της εθνικής ταυτότητας, που “ευθύνονται” για την πολυπλοκότητα και ρευστότητα στην οριοθέτηση της μειονότητας της Αλβανίας.
- β) Να αναφερθείτε στο πρόβλημα των κριτηρίων βάσει των οποίων ορίζονται οι εθνοπολιτισμικές κατηγορίες πολιτών και ο γεωγραφικός προσδιορισμός της έννοιας της “Βορείου Ηπείρου”.

